

FORMA I MATÈRIA

MARCEL MARTÍ I BADENES

L'infant apareix a la vida en una profunda sorpresa de trobar-s'hi. No és que prengui consciència, però sí que s'esdevé la gran aventura de descobrir, palpar, veure, sentir, plorar... Heure esment del miracle o l'equivalent de la creació. Quin demiürg ha creat el món? L'enigma profund que a través del temps trobes, que intueixes i, de vegades, comprens.

Intento recordar i saber el que sentia a través dels dits o dels ulls. Un crit, una rialla, un desplaçament de l'aire...

Els meus companys i jo vivíem grans aventures. Cada dia que estàvem al carrer, o que anàvem a l'escola, es produïen els fets sorprenents de descobrir. Que si caçàvem mosques o libèl·lules... La vaqueria de casa d'un company o dins de la userda vivien profusió d'insectes, i això ens permetia de muntar un zoo. Els gats, els gossos, els cavalls del carreter d'enfront de casa, al passatge Ripoll del Poble Nou.

Però encara en aquests records intensos hi ha la Guerra Civil, la intuïció de la corporeïtat de les bombes, els avions bronzint per l'aire, els canons antiaeris amb els fumets blancs. Les parets llises del refugi que ens havíem construït a casa... Els cadàvers, la mort...

Com podríem no heure esment d'una matèria i unes formes desenvolupant-se fins a l'infinit... però a través de les vivències? No per a una gratuïta especulació en aspectes mentals estèrils, o no hi ha reflex de la vida i de la corporeïtat dels elements, barrejant-se amb la nostra matèria. Mòbil vivent en ressonàncies de formes elementals...

Jo voldria comprendre, i també fer extensiu a vostès, quin és el procés que dóna lloc a la creativitat. L'home de la ciutat, l'home del poble, el mariner... francament m'inclino més aviat cap als éssers que visqueren fa 75 milions d'anys, aquelles bestialtes amb les seves complexes estructures, o encara un arbre vell, immens, amb el complicat laberint de les seves branques, que es ramifiquen en l'espai.

Avui encara m'embaladeixo mirant un rinoceront, un hipopòtam, un lleó, o aquelles corbes suaus, com parlàvem amb un amic, sobre les falles de la

memòria, en el temps, en què havíem oblidat els noms, les cares, però no les turgències d'aquelles corbes femenines.

En el meu record, quan a Santa Maria del Mar, al taller que tenia al terrat d'una casa gòtica, amb les campanes a la vista i els colomars de finals de segle, habitats per andalusos, amb geranis i cants de flamenc.

Jo era pintor, dibuixant, gravador. Del 1942 al 1952 vaig treballar intensament en aquests camps; però, un bon dia, les meves mans sentiren la necessitat del volum, agafat entre els palmells i els dits. El que de petits hem sentit tots en els bassals argilosos, la necessitat de moure la forma a través de la matèria plàstica.

Aquest camí fou el principi de l'entroncament de la meua vida amb la corporeïtat de formes que havien d'aparèixer.

En aquest punt de la meua dissertació, vull concretar-vos que he girat cap a un aspecte autobiogràfic, perquè em sembla que és el que explica millor el títol d'aquest treball: «Forma i matèria», però no agafat mentalment, sinó en els meandres corporis de la meua pròpia experiència de la vida.

Així retorno al que ja havia apuntat en el meu discurs d'ingrés a l'Acadèmia sobre l'art actual, si més no en alguns aspectes.

Talment sembla que s'hagi acabat el misteri; com és en els diferents muntatges anomenats «conceptuals» que donen lloc a claríssimes esterilitats mentals, especulant sobre possibilitat de jocs sense entroncament amb l'ésser matèric.

Si analitzo les tendències de la creació humana, des de les pintures rupestres d'Altamira o Lascaux, amb formes incorporades pels relleus de les pedres; o l'art mesopotàmic, egipci, Grècia en conjunt, Etrúria o Roma, l'edat mitjana, el Renaixement... i, evolucionant fins al segle XX, ara es produeix el moment de la negació còsmica. L'home es deslliura del seu entroncament amb la naturalesa i produeix un subproducte d'oficina, de maquinària amorfa, de supermercat, d'automòbil: tot un remolí de la ciutat.

Tornant-hi: jo que he treballat pràcticament totes les matèries: el fang, la pedra, el ferro, la fusta, els bronzes, els metacrilats, les resines i les fibres, però sempre en funció de la vivent corporeïtat de ressonàncies humanes, em trobo ara, suposo que com tots vosaltres, davant d'aquesta esterilitat palpable de l'home mancat, buit i sense entroncament.

Un estudiant de Belles Arts, pot ser que ara treballi en composicions de terres i pedretes, que exteses al sòl evoquin perfils humans, o altres coses colpidores sense barbàrie. D'això i d'altres estris semblants pot ser molt bé que en diguin escultura efímera. La paraula efímera la trobo ben col·locada, però la d'escultura ja em sembla un abús.

Tot el desenvolupament del que se'n diu art conceptual s'ha posat en un galimaties literari-plàstic on no calen gaires esforços per fer creacions heterogènies on l'escultura brilla per la seva absència.

Estem davant del fenomen que potser representa la gran crisi de la societat actual, o el que se'n podria dir «crisi d'una civilització». La informació és com una esclavissada que penetra les ments i redueix o angoixa l'ésser a uns

graus de pura demència. Cercles i cercles entorn si mateix, colpejant la imaginació i creant inquietud. Periòdics, televisió, cinema, bombardegen intensament l'individu, recloent-lo a la capsa tancada de la seva ment.

A partir d'aquí, m'agradaria allargar-me, encara, en un altre fenomen que està passant a la nostra estimada Catalunya i que em preocupa especialment. Durant la meua joventut, diguem-ne entorn del 1945-1950, quan jo tenia 20 o 25 anys, vivíem en plenitud els nostres magnífics artistes: com en Nonell, en Mir, en Gimeno, en Sunyer... parlant de pintors. Pel que fa a l'escultura, podríem citar Llimona, Casanovas, Manolo, Juli Gonzàlez. Però que ha passat? Aquesta plèiade d'artistes, per citar-ne solament alguns, sembla que no hagin existit mai. No es fa palpable la seva existència en manifestacions públiques, si cal escadusserament. No parlem ja del que ha passat amb en Clarà, que si bé no el citaria com a excepcional, sí es tracta d'un magnífic i correcte acadèmic. Hem tingut també l'extraordinària sort que en Gargallo i en Juli Gonzàlez han anat a parar a altres ciutats en una evident i miserable retallada de pressupostos.

Tenim una evidència: els poders públics-culturals ignoren el que és el procés i el llit de la nostra tradició. Actualment, a Barcelona s'ha oblidat l'evolució de l'art que ens ha dut als nostres dies sense exposar i fer conèixer els noms que han continuat l'esmentada tradició catalana. Com sempre, s'ha de viure o treballar en una altre país perquè el ressò internacional situï els veritables valors. Ho haurem d'encarregar als francesos o bé seguir com si fóssim xaiets, aquesta «soi disant» civilització americana que ha portat a la gran diarrea de l'art de finals de segle XX. En són un magnífic exponent les nostres entitats culturals. De ple en camins de mentalitat encotillada, que és el que, com deia un company: «Marcel això és el que es porta»... Podríem contestar-li: doncs, me'n torno a les coves d'Altamira.

Resumint, doncs, m'agradaria expressar-vos el que per a mi representa l'escultura: en essència és el treball amb fang, les mans dutes al sentiment tàctil, descobrint entre mirada i tacte les turgències de la forma. Potser més intuïda que pensada. Entre el pensament i l'acció s'ha de produir un buit que, de res a allò corpori, hi va una ínfima distància.

Si els nens aprenen a palpar i també els cecs, serien uns invidents il·luminats pels ulls de la intuïció. No puc evitar de pensar en la gent que passa el rosari, o que cull olives, o cireres, o préssecs o pomes. Si la forma dóna naixement a la forma, la forma plena al buit, la prominència a l'espai interior, el misteri de l'expressió imaginada, l'última forma seria la creació pura.

I aquí ho deixo. Ja sé que em poden dir que sóc un carrossa, un evadit de les modes confeccionades a l'estil del nostre final de segle, però jo crec que l'ésser s'ha de lliberar de la gran pressió dels autòmats i de l'automatisme com a conseqüència.